

Verjonging van eik, vroeger en nu

Frans Vera heeft een boeiend proefschrift geschreven, vol informatie; maar ik ben nog niet overtuigd van zijn centrale these, dat er in het Atlanticum een parklandschap geweest zou zijn in plaats van een "gesloten" bos met de daarbij horende dynamiek.

We weten dat natuurlijke verjonging van eik tegenwoordig moeilijk is, en Vera geeft daar veel voorbeelden van. In het Atlanticum waren enkele factoren echter duidelijk anders dan nu:

1. bodem en klimaat waren beter;
2. de beuk en de hagebeuk waren nog niet of nauwelijks aanwezig;
3. "er was meer tijd";
4. er was nog geen eikenmeeldauw; en
5. hoe waren vraatpatronen en druk van het wild?

ad 1: De bodems waren veelal rijker dan nu, zeker op de lichtere gronden: getuige de vele iepen en linden bv. op de Veluwe. De uitloging was niet zo ver voortgeschreden en antropogene verwarming was er uiteraard niet. Samen met een warmer (en vochtiger?) klimaat waren de groeiomstandigheden beter dan nu, het bos mogelijk hoger en met een hogere primaire productie, en er was dus een nog sterkere successietendens tot bos dan we nu kennen.

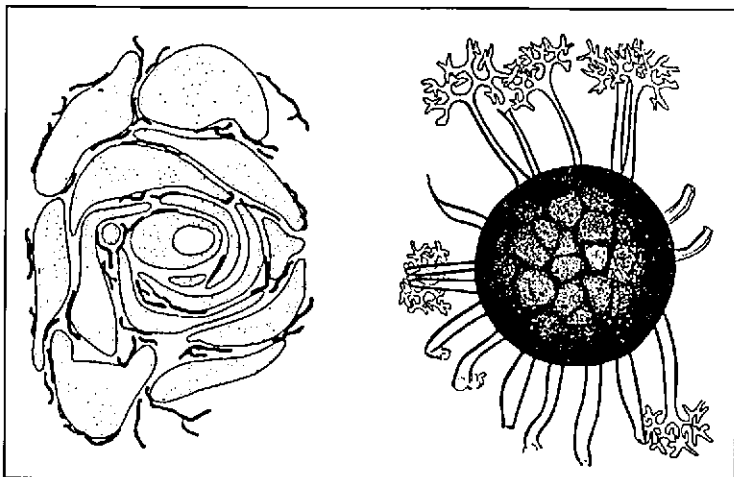
De eikenmeeldauw kan op twee manieren overwinteren: als mycelium in een knop (links) of soms, na een warme zomer, als perfect vruchtlichaam (rechts) (x 45). (Uit Ferdinandsen og Jørgensen)

ad 2: Beuk en haagbeuk waren bij het begin van het Atlanticum nog beperkt tot Italië en de Balkan; aan het einde van het Atlanticum was de beuk gevorderd tot Midden Duitsland en Oost Frankrijk, de haagbeuk was niet verder dan Z.O. Europa. Bovendien kende vooral de beuk een groot interval tussen zijn eerste permanente vestiging en een massaal optreden, van wel 500-2500 jaar (Lang 1994). Beide soorten zijn nu geduchte concurrenten van de eik en zijn verjonging, zoals Vera ook aantoonst; maar voor het Atlanticum is dit niet relevant.

ad 3: Er was meer tijd voor de natuurlijke processen, en dat was in het voordeel van de eik, die goed 500 jaar oud kan worden, ouder dan de meeste andere soorten. Hij is ook meer stormvast dan de andere soorten; en er was meer tijd voor superstormen, zoals die van 1911 die het Haagse Bos plat legde. Ook schaarse verjongingsgolven konden genoeg zijn om de eik zijn plaats in het bos te geven.

ad 4: Het lijkt uit het collectief ge-

heugen van de bosbouwers te zijn verdwenen, dat de eikenmeeldauw hier een vreemdeling is, omstreeks 1907 geïmporteerd uit Noord Amerika. En het is een venijnige parasiet, die de genadeklap heeft gegeven aan onze eikenhakhoutcultuur, en die een sleutelrol heeft gespeeld in een aantal grote golven van eikensterfte in Slovenië en elders. Voor ons probleem is van belang, dat jonge planten er sterk onder lijden. Onze boomkwekers moeten tegen de meeldauw spuiten, anders verliezen ze de helft of tweederde van de groei (mededeling P. Schalk). In verjongingen in Denemarken groeiden de eikjes door de meeldauw ruim ééndertig langzamer dan voorheen (Ferdinandsen og Jørgensen 1939). Bovendien gaat de vorm er uit: de planten verliezen de spil, worden bossig. Aangetaste planten kunnen minder reservevoedsel opslaan, en aangetaste scheuten kunnen doodvriezen. Een snellere jeugdgroei, zoals die er voor de meeldauw was, betekent dat de planten eerder aan wildvraat kunnen ontsnappen, en dat ze in situaties van concurrentie

Wat storm kan doen in het oerwoud van Joegoslavië (foto: Hans Leibundgut).

met andere soorten veel sterker staan.

ad 5: In onze huidige bossen is wildvraat de belangrijkste rem voor verjonging van eik; en we vinden dan ook dat de wilddruk veel te (en onnatuurlijk?) hoog is. De hamvraag in de discussie over het bos in het Atlanticum is daarom, hoe hoog de wilddruk toen was. Was hij heel hoog zo-

dat het bos open gehouden werd (ondanks punt 1), dan kan de eiken verjonging volgens model-Vera verlopen zijn; hij was laag, en eventueel jonger dan nu, dan kan de verjonging in de eigen dynamiek van het 'gesloten' bos verlopen zijn, mede gezien punt 2,3 en 4. Directe gegevens over de wilddichtheid in het Atlanticum zijn er niet, indirecte wel. Een vruchtbaar open parklandschap met zeer veel wild zou hoogst aantrekkelijk moeten zijn voor jagersvolken: je zou er dus

een dichtere bevolking verwachten dan in het voorafgaande Boreal. Maar het lijkt dat de bevolkingsdichtheid in het Atlanticum juist geringer was: dat wijst op minder wild, en dus op "gesloten" bos. Zie de bijdrage van Bottema.

Literatuur

Ferdinandson, C. og C.A. Jørgensen. 1938-39. Skovtraeernes Sygdomme. Kobenhavn. 570 p.
Lang, Gerhard, 1994. Quartära Vegetationsgeschichte Europas. Jena etc 462 p.